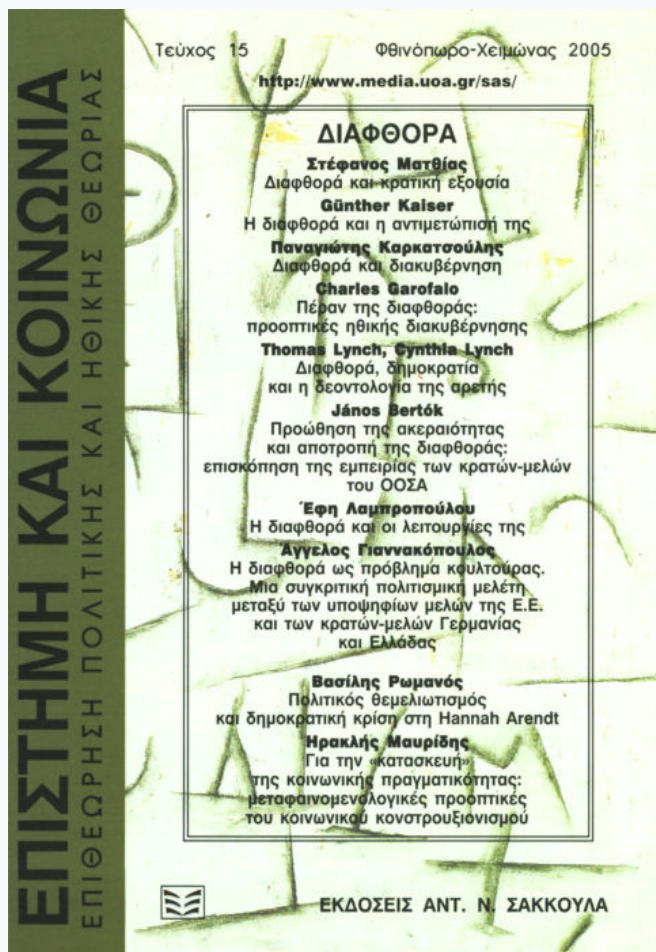

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 15 (2005)

Διαφθορά

Ανδρέας Στεργίου, Η γερμανική εξωτερική πολιτική 1945-2005. Από την εξάρτηση στην αυτονομία. Πρόλογος: Χαράλαμπος Τσαρδανίδης

Gustav Auernheimer

doi: [10.12681/sas.606](https://doi.org/10.12681/sas.606)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Auernheimer, G. (2015). Ανδρέας Στεργίου, Η γερμανική εξωτερική πολιτική 1945-2005. Από την εξάρτηση στην αυτονομία. Πρόλογος: Χαράλαμπος Τσαρδανίδης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 15, 300-304. <https://doi.org/10.12681/sas.606>

ο ρόλος της ιστορίας των ιδεών, όχι να παρέχει άμεσες λύσεις, αλλά να αναβαθμίζει το επίπεδο της συζήτησης.

Μιχάλης Σκομβούλης

Ανδρέας Στεργίου, *Η γερμανική εξωτερική πολιτική 1945-2005. Από την εξάρτηση στην αυτονομία*. Πρόλογος: Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Ροές, Αθήνα 2005, 359 σελ.

Στον πρόλογο αυτής της μελέτης αναφέρεται σωστά ότι ο ρόλος της Γερμανίας στον διεθνή συσχετισμό δυνάμεων δεν έχει τύχει επαρκούς ενδιαφέροντος από την πλευρά της ελληνικής επιστήμης. Ο ίδιος ο συγγραφέας πιστεύει ότι εμπόδιο στην ενασχόληση με τη Γερμανία αποτελεί κυρίως το πρόβλημα της γλώσσας, όπως άλλωστε και οι τραυματικές εμπειρίες από την Κατοχή, το θέμα των πολεμικών αποζημιώσεων και η πολιτική της Γερμανίας κατά τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία. Οι παράγοντες αυτοί, αντί να επιτρέψουν μια νηφάλια ανάλυση, καλλιέργησαν μάλλον προκαταλήψεις. Πρέπει, δε, επιπλέον να προστεθεί και το στοιχείο της εθνοκεντρικής στάσης: έλληνες επιστήμονες που έχουν κάνει εξ ολοκλήρου ή εν μέρει σπουδές στη Γερμανία προτιμούν συνήθως να ασχολούνται με ελληνικά παρά με γερμανικά θέματα. Παρά τον μεγάλο αριθμό ελλήνων σπουδαστών στα γερμανικά πανεπιστήμια δεν έχει δημοσιευθεί καμία μελέτη σχετικά με τη σύγχρονη γερμανική ιστορία που θα μπορούσε να συγκριθεί με τα σημαντικά έργα αγγλο-αμερικανών συγγραφέων (Browning, Eley, Evans, Kershaw, κ.λπ.).

Ο Ανδρέας Στεργίου καλύπτει με τη μελέτη του αυτό το κενό, χρησιμοποιεί δημοσιευμένο και αδημοσίευτο υλικό και συνάγει τα συμπεράσματά του στα πλαίσια μιας γενικής ανάλυσης των διεθνών σχέσεων. Δεν κάνει καμιά χρονολογική περιγραφή των γεγονότων από το 1945 και μετέπειτα, αλλά προσδιορίζει τα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά συμβάντα που καθορίζουν μέχρι σήμερα την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται, σύμφωνα με τις θεωρητικές παραδοχές του συγγραφέα, στους ενδοπολιτικούς παράγοντες όπως είναι, για παράδειγμα, η λειτουργία των πολιτικών κομμάτων ή της κοινής γνώμης. Σκιαγραφείται η μακρά πορεία της Γερμανίας από την πλήρη χρεοκοπία στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την επίτευξη του στόχου της επανένωσης, αλλά και την επιδίωξη της απόκτησης μιας μόνιμης έδρας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του

ΟΗΕ, δηλαδή στον κύκλο των παλαιών νικητών. Προϋπόθεση γι' αυτή την πορεία ήταν να δοθεί από την ίδια τη Γερμανία με σαφήνεια ένα τέλος στο εθνικοσοσιαλιστικό παρελθόν καθώς και η συμμετοχή στην ευρωπαϊκή εννοποίηση. Έτσι, η Γερμανία κατόρθωσε σιγά-σιγά να αποκτήσει και πάλι την κυριαρχία της και να γίνει –τουλάχιστον εξωτερικά– ένα κράτος όπως όλα τα άλλα. Η ιδιαίτερη σύνδεση με τις ΗΠΑ και η ένταξη στο βορειοατλαντικό συμμαχικό σύστημα πρόσφεραν μια προστατευτική κάλυψη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Από την 'Westbindung' [πρόσδεση στη Δύση] προέκυψε ταυτόχρονα ως συνέπεια και ένας αυτοπεριορισμός της εξωτερικής πολιτικής. Τον άλλον πυλώνα αποτέλεσε ο 'γαλλογερμανικός άξονας' –όπως αποκαλείται στην Ελλάδα–, αν και η λέξη 'άξονας' στη Γερμανία δεν γίνεται ευχάριστα αποδεκτή, διότι θυμίζει τη συμμαχία του Τρίτου Ράιχ με την Ιταλία και την Ιαπωνία.

Το πιο ενδιαφέρον και το μεγαλύτερο κομμάτι της μελέτης αυτής αναφέρεται στις εξελίξεις μετά το 1990, δηλαδή μετά την προσχώρηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Με την επανένωση τέθηκε το ζήτημα με ποιον τρόπο θα χρησιμοποιήσει η Γερμανία διεθνώς την επανακτηθείσα ισχύ της. Το πιο γνωστό ίσως παράδειγμα σχετικά με την αναζήτηση μιας ανεξάρτητης στάσης σημειώνεται το 2003, με αφορμή τον πόλεμο στο Ιράκ. Ο καγκελάριος Gerhard Schröder έκανε λόγο για τον 'γερμανικό δρόμο', μια μάλλον ατυχή έκφραση καθώς θυμίζει τη θεωρία περί 'Sonderweg' [ιδιαίτερης πορείας] σύμφωνα με την οποία η Γερμανία, στη νεότερη ιστορία της, διακρίνεται με αρνητικό τρόπο από τα δυτικοευρωπαϊκά εθνικά κράτη, κυρίως την Αγγλία. Πάντως έγινε σαφές ότι η Γερμανία δεν μπορούσε να συνεχίζει να παίζει τον μέχρι τώρα διπλό ρόλο ενός 'οικονομικού γίγαντα' και ενός 'πολιτικού νάνου'. Με τον ρόλο αυτόν η χώρα είχε επιτυχώς συμβιβασθεί μέχρι τη ριζική αλλαγή του παγκόσμιου συστήματος το 1989/1990, είχε πετύχει σιωπηλά πολλούς στόχους και είχε αποφύγει ορισμένα προβλήματα των 'πολιτικών γιγάντων'. Η κατάσταση όμως άλλαξε, αφενός, λόγω της αύξησης της πολιτικής της δύναμης και, αφετέρου, λόγω της υποχώρησης της οικονομικής της δύναμης συνεπεία διαφόρων κρισιακών φαινομένων. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι η μέχρι τώρα ικανότητα της Γερμανίας να επιτυγχάνει στόχους εξωτερικής πολιτικής ουσιαστικά μέσω οικονομικών δραστηριοτήτων έχει τεθεί σε αμφισβήτηση. Υποστηρίζει ότι το κοινωνικοοικονομικό οικοδόμημα και τα θεμέλιά του, δηλαδή το εσωτερικό πολιτικό σύστημα οργάνωσης συναίνεσεων, απέκτησαν ρωγμές τα τελευταία χρόνια. Για να παραμείνουμε στην εικόνα που έχουμε:

ο πολιτικός νάνος μεγαλώνει με μια θολή προοπτική, ο οικονομικός γίγαντας όλο και πιο πολύ παραπαίει.

Μετά από αυτή τη γενική επισκόπηση, αναφερόμαστε ακολούθως διεξοδικότερα στη δομή του βιβλίου. Ο Στεργίου ξεκινάει με μια αναφορά στις μεθοδολογικές και θεωρητικές συνιστώσες του αντικειμένου της έρευνας και προβαίνει, στη συνέχεια, σε μια σκιαγράφηση του γερμανικού κοινωνικοπολιτικού μοντέλου μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ομοσπονδιακή δομή του κράτους ανταποκρινόταν στις γερμανικές παραδόσεις, προερχόταν όμως κυρίως από τη θέληση των συμμάχων να εμποδίσουν τη δημιουργία ενός πανίσχυρου κεντρικού κράτους. Το εκλογικό σύστημα οδήγούσε κατά κανόνα σε κυβερνήσεις συνασπισμού, και, επομένως, ευνοούσε τη συναίνεση μεταξύ κομμάτων, τάξεων και θρησκευτικών δογμάτων. Στη συνέχεια αφιερώνει ένα κεφάλαιο στις γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές συνιστώσες του γερμανικού χώρου, πράγμα που δικαιολογείται και μόνον από το γεγονός ότι η γεωπολιτική ως επιστημονικός κλάδος προέρχεται από γερμανούς στοχαστές. Σε αυτά τα πλαίσια, μια γνωστή έννοια είναι αυτή της 'Mitteleuropa' [Κεντρική Ευρώπη]. Μια ιστορική σκιαγράφηση της εξωτερικής πολιτικής εξετάζει μεταξύ άλλων τα κεντρικά πρόσωπα. Οι καγκελάριοι Konrad Adenauer, Willy Brandt, Helmut Schmidt και Helmut Kohl είναι προφανώς τα πιο σημαντικά ονόματα. Ο συγγραφέας επισημαίνει –πολύ σωστά– ότι σε καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν έχει καταλάβει τόσο βασική αξιολογική θέση η ιστορική αυτοκατανόηση, η αντιπαράθεση με το παρελθόν. Η 'αποναζιστικοποίηση' στο εσωτερικό οδήγησε στην εξωτερική πολιτική σε ανάληψη υποχρεώσεων της Ομοσπονδιακής Γερμανίας απέναντι στο Ισραήλ, ένα γεγονός στο οποίο η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας απάντησε με την προσέγγιση των αραβικών χωρών. Αλλά και μετά την επανένωση, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, διευρυμένη πλέον με τη Λαϊκή Γερμανία, βρίσκεται συχνά αντιμέτωπη με το ναζιστικό παρελθόν της. Το Σύμφωνο των δύο γερμανικών κρατών με τις τέσσερις νικητρίες δυνάμεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου θεωρείται ως υποκατάστατο μιας ειρηνευτικής συμφωνίας, γι' αυτό, άλλωστε, φάνηκε ανοικτός ο δρόμος για τη διεκδίκηση αποζημιώσεων. Εβραϊκές οργανώσεις κατέθεσαν στα αμερικανικά δικαστήρια αγωγές αποζημιώσεων για αναγκαστική εργασία καθώς και για την επιστροφή των περιουσιών που είχαν βίαια αφαιρεθεί. Αυτό το γεγονός οδήγησε σε ένταση τις γερμаноαμερικανικές σχέσεις καθώς και το γεγονός ότι λόγω των πολέμων στο Ιράκ η συμμετοχή των Γερμανών στο πένθος λόγω των θυμάτων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 μετατράπηκε μέσα σε λίγους μήνες σε διαμαρτυρία.

Κεντρική θέση στο βιβλίο καταλαμβάνει η σχέση της Γερμανίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Στη συνέχεια, ο συγγραφέας πραγματεύεται διεξοδικά τον ρόλο της Γερμανίας στην Ευρώπη, τη συμμετοχή της στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και την αξιολογική θέση της γερmano-γαλλικής συνεργασίας σε αυτό το πλαίσιο. Πίσω από τη διαμάχη σχετικά με τη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο Στεργίου βλέπει το ζήτημα του πώς μπορεί να συνυπάρχει ο καπιταλισμός του 'Ρήνου' παράλληλα με τον αγγλοσαξονικό καπιταλισμό στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης. Οι γερμανικές αντιπαραθέσεις σχετικά με το κοινωνικό κράτος αντικατοπτρίζονται στη διαμάχη για το κοινωνικό μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αρκετό χώρο καταλαμβάνουν επίσης η κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, η σχέση της με το NATO και η συζήτηση για διάφορα συστήματα εξοπλισμών. Ίσως αυτό το κεφάλαιο να είναι υπερβολικά διεξοδικό και χρήσιμο θα ήταν να γίνει πιο συνοπτικό.

Μετά την εξέταση των σχέσεων με τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση ο συγγραφέας ερευνά τις σχέσεις με τη Ρωσία, το τρίτο κεντρικό πεδίο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Για τη Ρωσία, η Γερμανία αποτελεί τον πιο σημαντικό εμπορικό εταίρο και γι' αυτό, άλλωστε, η Γερμανία υποστηρίζει την είσοδο της Ρωσίας στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς και τη συνεργασία της με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όμως η ανάπτυξη, στο μεταξύ, στενών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες πρέπει να τις κάνει να λάβουν υπόψη τους την Πολωνία και τον ιστορικό φόβο της περιζύκλωσης της από τους μεγάλους γείτονες. Ως συμπέρασμα της μελέτης του ο συγγραφέας πιστεύει ότι το Βερολίνο δεν ήταν αρκετά προετοιμασμένο για τις υποχρεώσεις που έφερε μαζί της η επανένωση. Θεωρεί την έλλειψη στρατηγικής στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής ως έκφραση της μεταβατικής φάσης στην οποία βρίσκεται η γερμανική κοινωνία.

Για τους διδάσκοντες και καθένα που ασχολείται με την Ομοσπονδιακή Γερμανία το βιβλίο του Στεργίου είναι πολύ χρήσιμο και αναγκαίο. Λόγω της ευρείας θεματικής του βάσης μπορεί κανείς να το εκλάβει όχι μόνον ως μια μελέτη σχετικά με την εξωτερική πολιτική, αλλά και γενικά ως μια παρουσίαση της γερμανικής κοινωνίας. Είναι, επίσης, ένα πολύ επίκαιρο βιβλίο που φθάνει μέχρι το καλοκαίρι του 2005, καθώς περιλαμβάνει, για παράδειγμα, την αίτηση του Schröder για διάλυση του κοινοβουλίου. Βασικές γερμανικές λέξεις αναφέρονται σε παρένθεση, πράγμα που διευκολύνει την κατανόηση των συχνά δύσκολων εννοιών, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τη μετάφραση των σύνθετων ουσιαστικών που χαρακτηρίζουν την

γερμανική γλώσσα. Είναι γνωστό ότι ελληνικές εφημερίδες ή εκδοτικοί οίκοι δεν μπορούν κατά κανόνα να γράψουν σωστά τις γερμανικές λέξεις. Αυτό έχει επιτευχθεί εδώ, εκτός από ελάχιστες ασήμαντες εξαιρέσεις. Όταν, πάντως, το κόμμα PDS αποδίδεται ως 'Κόμμα του Γερμανικού Σοσιαλισμού', υπάρχει μια διαστρέβλωση του νοήματος, διότι αυτό το κόμμα υποστηρίζει μια εντελώς διαφορετική θέση από εκείνη που υποστηρίζει, για παράδειγμα, ο Werner Sombart το 1934 με τον τίτλο του βιβλίου του *Γερμανικός Σοσιαλισμός*. Σωστό θα ήταν 'Κόμμα του Δημοκρατικού Σοσιαλισμού' –όπου, όμως, μπορεί κανείς να αναρωτηθεί, γιατί το κόμμα που διαδέχθηκε το SED επέλεξε ένα όνομα που την έννοιά του οι κομμουνιστές την καταπολεμούσαν πάντα ως σοσιαλδημοκρατική, ρεβιζιονιστική ιδεολογία. Ο πρώην πρόεδρος του SPD και νυν κομματικός εταίρος του PDS Oskar Lafontaine αποδίδεται συνεχώς χωρίς το τελικό 'e'. Για τη σωστή απόδοση στα ελληνικά θα μπορούσε να είναι χρήσιμος ο συνονόματός του γάλλος μυθιστοριογράφος του 17ου αιώνα. Τα διηγήματα του Jean de Lafontaine είναι σίγουρα πιο διασκεδαστικά από τα λόγια του Oskar.

Gustav Auernheimer